

تحلیل یکپارچه اثرات متقابل عوامل مختلف در طرح‌های شهری؛ نمونه موردی: تپه قیطریه (۱)

نویسنده: محمد صالح شکوهی بیدهندي - کارشناس ارشد شهرسازی

چکیده

روش فرآیندی در تهیه طرح‌های شهری مقوله ای است که در دهه های اخیر مورد توجه قرار گرفته و پیشنهادهای مختلفی برای آن ارائه گردیده است. این مقاله بر اساس یکی از این فرآیندهای پیشنهادی (فرآیند طراحی شهری پیشنهادی حسین بحرینی) و به منظور ارائه روشی برای «تحلیل» مطالعات شهری مطرح گردیده است. با توجه به فقدان مرحله‌ی مستقلی تحت عنوان تحلیل در فرآیند مذکور، پیشنهاد این روش میتواند به کارآ تر شدن این فرآیند کمک نماید. هدف از این روش، ایجاد امکان بررسی یکپارچه عوامل مختلف (نظیر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی، کالبدی و ...) و تحلیل اثرات متقابل این عوامل بر یکدیگر است. بدین منظور مقاله حاضر پیشنهاد ترسیم جدولی برای انجام این تحلیل یکپارچه را مطرح میسازد و سپس این روش را برای تحلیل مسائل شهری محله تپه قیطریه تهران به کار می بندد.

کلید واژگان: برنامه ریزی شهری، طراحی شهری، فرآیند، تحلیل، تپه قیطریه

مقدمه

اطلاعات باشد تا بتوان از آنها در جهت پیش بینی و برنامه ریزی آینده استفاده کرد. به همین جهت با ارائه پیشنهادهایی در این بخش، میتوان فرآیند را به شکلی پیش برد که اولاً بخش تحلیل به ماهیت تحلیلی خود بیشتر نزدیک شود و ثانیاً به ارتباط متقابل بخشهای مورد مطالعه متکی باشد. این مقاله به منظور ارائه چنین پیشنهادی تدوین می گردد تا بتوان در جهت رفع این ضرورت گامی هر چند کوچک به پیش برد.

همچنین بدیهی است که این پژوهش قصد ندارد به بررسی تمام چارچوب فرآیند بپردازد. چنین امری میتواند در قالب مطالعاتی مستقل دنبال گردد، اما در چارچوب این مقاله مجالی برای یافتن این راه حلها حتی در خصوص نمونه مطالعاتی خاص مورد نظر وجود ندارد.

در سالهای اخیر روشهای شهرسازی خود به صورت موضوعی مستقل محققین را وادار به پژوهش نموده اند تا با ابتکار روشهای علمی جدید بتوانند محصول خود را که به صورت طرحهای شهری است عقلایی نمایند. وجود نوعی فرآیند از پیش تعریف شده می تواند به برنامه ریز و طراح شهری کمک نماید تا در میان انبوه اطلاعات و مطالعات شهری بتواند تحلیل علمی ارائه نماید و نهایتاً به طرحی منطقی دست یابد. به نظر میرسد در مواردی هنوز میتوان بخشهایی به این فرآیند اضافه نمود تا در جهت تدقیق و تحقق پذیری بیشتر برنامه ها و طرحهای شهری گامی دیگر به پیش گذارده شود.

برنامه ریزان شهری با انبوهی از داده ها مواجه هستند. لذا یکی از مراحل اساسی در فرآیند تهیه طرحهای شهری می تواند تحلیل

مقاله حاضر در قالب مطالعه ای بنیادی ابتدا به صورت کتابخانه ای به مرور مبانی نظری و نیز دیدگاه های اندیشمندان می پردازد و سپس به عنوان عرصه پژوهش، تمرکز خود را بر محله تپه قیطریه قرار میدهد و با مطالعه میدانی و با استفاده از مطالعات انجام شده بر روی آن، حل مسئله را دنبال مینماید.

فرایند طراحی و برنامه ریزی شهری

یکی از بخشهایی که میتوان به منظور کارا تر نمودن طرحهای شهری مورد بازبینی قرار داد، فرایند طرحهاست. رویکرد فرآیندی به مطالعات شهری که از زمان پاتریک گدس آغاز گردید و تا امروز نیز بحث مهمی را شامل میگردد رویکردی است که موجب میگردد تا طرحها از تحقق پذیری بالاتری برخوردار باشند. زیرا اولاً با افزایش امکان برقراری ارتباط بهره وران با طرح، امکان استفاده از مشارکتهای مردمی را بالا میبرد و ثانیاً نگاه دقیقتری به مسائل محدوده دارد و از اعمال رویکردهای سلیقه ای تا حد زیادی ممانعت می نماید.

تعریف فرآیند

در چند دهه اخیر بحث فرایند طراحی شهری و یا نگرش فرآیندی به طراحی شهری توجه بسیاری از نظریه پردازان و متخصصین را به خود جلب کرده است. «هربرت سایمون (۱۹۷۰) اظهار داشته که اینک ما وارد عصر جدیدی شده ایم. عصری که در آن برای اولین بار در تاریخ، فرایند طراحی خود مستقیماً در معرض بررسی و کنکاش قرار میگیرد. مسائل مبتلا به جوامع شهری به صور گوناگون هر روز ما را بیشتر به سوی صراحت در طراحی و تصمیم گیری منطقی می کشاند» (بحرینی، ۱۳۸۵: صص ۶۹ - ۸۰). بنابراین در چنین شرایطی روشهای برخورد با مسائل شهری خود به صورت مسئله درآمدهاند.

با پیچیده تر شدن ابعاد مسائل شهری در دهه های اخیر، ناکارایی علوم و روشهای گذشته بازنگری در آنان را ایجاب نمود. «فلسفه، دانش و روشهای متداول شهرسازی دیگر برای حل و فصل مسائل پیچیده محیط شهری امروز کافی نبودند. بر این اساس بود که نیاز به یک فرایند سیستماتیک در طراحی شهری احساس شده که تا بتواند جانشین روشهای قدیمی و غیر مفید طراحی بشود. امروز روشهای علمی بیش از هر چیز دیگر نه تنها در شهرسازی، بلکه در کلیه علوم طبیعی، اجتماعی و انسانی به کار میرود. استفاده از روشهای مذکور در هنرها و علوم از تمام روشهای دیگر پیشی جسته است. تا آنجایی که رشته هایی مانند برنامه ریزی حتی منشأ خود را از علوم و روشهای

علمی دانسته و تعاریفی که برای برنامه ریزی ارائه شده با تعریف، روشها و فرآیند علمی اختلاف چندانی ندارد» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۶۹). بنابراین مفهوم فرآیند به تدریج جایگاه خود را در مطالعات شهری نیز تثبیت نمود.

با پیچیده تر شدن مسائل مبتلا به شهر، برنامه ریزان و طراحان به روش فرآیندی متوسل گردیدند. «روش فرآیندی، فعالیتی است عمدتاً نافع در کارهای کوچک تا بزرگ، ساده تا پیچیده. در این روش پروژه هر چند پیچیده باشد، امکان تجزیه به اجزاء را داشته و قابلیت سفارش پذیری آن توسط تخصصهای مربوطه موجود است. به همین خاطر کار به صورت گروهی انجام گرفته و از «عقل و سلیقه جمعی» استفاده میگردد که امکان انحراف کمتری را داراست. از آنجا که مراحل و شیوه کار قبل از شروع نسبتاً معلوم است، سعی و خطا به حداقل رسیده از اتلاف انرژی جلوگیری می شود» (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۵۷). بنابراین مفهوم فرآیند رفته رفته بخش عمدهای از مطالعات شهری را جهت دهی نمود.

استفاده از روشهای فرآیندی، چهارچوب و نظام تحلیل و حل مسائل را مشخص نمود. این فرآیند بدین ترتیب تعریف میگردد: «فرآیند به معنی مجموعه فعالیتهای منسجم و صریحی است که هدف و راه حل را بهم پیوند می دهد. به عبارت دیگر تسلسل منطقی و هدفمند تعدادی فعالیت را فرآیند گویند. این مفهوم، از فرایند تفحص علمی که شامل مراحل زیر است نشأت می گیرد: مشاهده، قیاس، فرضیه، تجربه، محاسبه، پیش بینی و کنترل» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۷۹). بنابراین در بسیاری از علوم از جمله دانش شهرسازی، محققین روی به استفاده از فرآیند و روش فرآیندی آوردند.

ضرورت استفاده فرآیند در طرحهای شهری

در پی تحولات علوم در قرن گذشته، امروزه برنامه ریزان بیشتر کشورها به اهمیت فرآیند طراحی واقفند. «توجهی که امروز در اکثر کشورهای جهان به فرایند طراحی و یا کلاً به تئوری طراحی میشود شاید بیشتر از هر چیز تحت تأثیر ریاضیات کاربردی و علم نظامها در اواسط قرن حاضر قرار گرفته باشد. تمایل به طرز تفکر فرآیندی به خاطر مسائل متعددی بود که طراحی سنتی با آنها مواجه شده بود. مهمترین این مسائل عدم اطمینان از بیان کامل، درست و روشن مسئله، تدوین راه حلهای متعدد کافی، کفایت وسایل و ابزار ارزیابی، جامعیت کافی، ارتباط با استفاده کننده، ابزار اجرایی و... بود. صراحت و عقلانیت دو دلیل اصلی و عمده طراحی متکی به فرایند است» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۸۰). بنابراین با هدف دستیابی به این دو هدف که امکان توجیه طرح را برای همگان نیز ایجاد

می نمود، ضرورت استفاده از فرآیندهای علمی برای طرحهای شهری محرز گردید.

این فرآیند از آنجا که عملکرد طراحان و برنامه ریزان را از شکل سلیقه‌های و سنتی خود خارج میسازد، ارزشهایی را برای طرح به ارمغان می‌آورد که آن را قابل دفاع می‌گردد. «فرآیند دارای قانونمندی و روشمندی قابل بیانی است، به همین خاطر روشی است قابل تعمیم و قابل دفاع، منظم و نظام یافته. مضافاً مشارکت در تصمیم‌گیری روی مفاهیم، ارزشها و تردیدها را برای مسئولین و شهروندان امکانپذیر میگرداند. زیرا روش فرآیندی آلترناتیو ساز است و قابل تجدید نظر و اصلاح» (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۵۷). بنابراین از آنجا که روش فرآیندی، با بالاتر بردن امکان مشارکت، قابلیت‌ها اجرای طرح را بر مبنای استفاده از توان مردم به جای اتکاء محض به توان نهادهای مجری نظیر شهرداری افزایش میدهد، استفاده از آن توجیه زیادی می‌یابد.

یکی از تفاوت‌های اساسی میان شهرسازی و معماری در مقیاس عملکرد متفاوت این دو است. بر این اساس، در علم شهرسازی به جهت وجود انبوهی از داده‌ها و اطلاعات، برخلاف معماری، داشتن نظامی که بتوان در چارچوب آن از این اطلاعات استفاده مناسب نمود اهمیتی ویژه مییابد. «نحوه عمل در طراحی شهری سنتی همانند معماری و سایر زمینه‌های هنری بر اساس روشهای ذهنی - هنری و نهایتاً خلاقیت، نبوغ و ابتکار طراح هنرمند استوار بود. پس از انقلاب صنعتی و با بزرگ شدن و پیچیده شدن امور شهرها، این روشها عدم توانایی خود را در تجزیه و تحلیل و طراحی شهرها عملاً نشان داد» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۷۹). این مسائل و امور در حقیقت همان عوامل و نیروهایی هستند که محیط زیست امروزی را تشکیل میدهند. این عوامل از نظر تعداد بیشمار، از نظر اندازه وسیع و از نظر ارتباط متقابل بسیار پیچیده اند و بدیهی است مغز هیچ انسانی ظرفیت تحلیل چنین اطلاعات انبوهی را بخصوص به صورت همزمان ندارد (بحرینی، ۱۳۸۵: ۶۸). مسلماً مسائل فوق را نمیتوان از طریق ذهنی و با استفاده از تجربه شخصی، تصور ذهنی و خلاقیت هنری حل و فصل نمود. امروزه بر خلاف گذشته یک طراح شهری به تنهایی به هیچ وجه قادر به تصمیم‌گیری در مورد شکل، الگو و عملکردهای مناطق شهری نیست (بحرینی، ۱۳۸۵: ۶۸ و ۶۹). بر این اساس در ادامه نمونه‌هایی از دلایل استفاده از مفهوم فرآیند فهرست می‌گردد:

منطقی، تصمیم‌گیری باز و صریح، مشارکت، تصمیم‌گیری پیچیده، تصحیح تصمیمات، ارزیابی و انتخاب، بالا بردن کارایی در طراحی، منظم کردن مراحل طراحی (بحرینی، ۱۳۸۵: صص ۸۹-۸۲). بنابراین چنان که مشاهده گردید، اتکا به سلیقه فردی و عدم به کارگیری فرآیند در تهیه طرحهای شهری امروزه با توجه به پیچیدگی نظام شهر عملاً از نظر علمی توجیه چندان ندارد.

نمونه‌هایی از فرآیندهای طرحهای شهرسازی

نمونه‌های متعدد و پیشنهادات مختلفی برای تعریف چهارچوب و فرآیند طرحهای شهری ارائه شده است. به عنوان مثال «در روش جامعگرا، فرآیند طراحی از تعدادی از مراحل (از چهار تا دوازده مرحله) تشکیل میشود که به صورت خطی پشت سر هم قرار میگیرند که نمونه‌ای از این مراحل به شرح زیر است

- ۱- جمع‌آوری اطلاعات
 - ۲- تجزیه و تحلیل اطلاعات
 - ۳- تدوین اهداف
 - ۴- تدوین راه‌حل‌های کلی
 - ۵- تکمیل راه‌حلها
 - ۶- ارزیابی راه‌حلها
 - ۷- تبدیل راه‌حلها به سیاستها، طرحها، دستورالعمل و برنامه‌های اجرایی» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۹۰)
- نمونه دیگری از فرآیندهای پیشنهاد شده، پیشنهاد بنرجی است که نوعی چرخه را در مطالعات شهری مطرح مینماید. «تری دیب بنرجی به جای حرکت ساده خطی فرآیند نوعی حرکت رفت و برگشتی را پیشنهاد می‌کند که به هر حال ۶ مرحله تشکیل دهنده طراحی را در برمی‌گیرد: شناخت، مشخص کردن، پیشنهاد راه‌حلها، ارزیابی راه‌حلها، تصمیم‌گیری در مورد یک راه‌حل و اجرا. ولف و شین یک مدل کلی برای طراحی شهری ارائه می‌دهند که در آن مراحل زیر پیشنهاد شده است: شناخت، مشخص کردن، پیشنهاد، ارزیابی، تصمیم‌گیری و اجرا.

ولف و شین مدل فرضی دیگری را نیز تحت عنوان فرآیند طراحی شهری در طرح جامع پیشنهاد کرده‌اند که در آن علاوه بر در نظر گرفتن مراحل فوق، سه عامل اصلی فرآیند یعنی: تصمیم‌گیری، مشارکت و منابع (انسان، مالی و زمانی) را نیز مورد تأکید قرار داده‌اند» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۹۱) علاوه بر موارد فوق، نمونه‌های دیگری نیز از فرآیندهای طرحهای شهری تعریف شده است که با تکیه رویکردهای نظری مختلف از سوی صاحب‌نظران پیشنهاد شده‌اند.

تعریف بهتر، روشنتر و کاملتر، بهینه‌یابی و در نظر گرفتن راه‌حل‌های متعدد و متنوع، تسهیل اجرا، تصمیم‌گیری و طراحی

همچنین بحرینی در کتاب فرآیند طراحی شهری خود مراحل این فرایند را با هفت مرحله اصلی زیر را معرفی می‌نماید. این مراحل به ترتیب عبارتند از:

۱- شناخت

۲- تعیین اهداف کلی

۳- تعیین اهداف (ضوابط) عملیاتی

۴- تدوین راه حل‌های کلی

۵- ارزیابی راه حلها

۶- انتخاب و تصویب طرح

۷- اجرا (بحرینی، ۱۳۸۵: ۱۱۲)

پیشنهاداتی که در این مقاله ارائه خواهد شد، بر پایه ساختار اخیر خواهد بود. چنانچه مشاهده می‌گردد این ساختار فاقد مرحله مستقلی تحت عنوان «تحلیل» است. لذا در این پژوهش به طور اخص بر مبحث تحلیل داده‌های شهر تمرکز خواهد شد و پیشنهاداتی در این زمینه ارائه می‌گردد.

اهمیت و جایگاه تحلیل در فرآیند

هر چند امروزه از آنجا که شهر را سیستمی باز می‌دانند، شناخت شهر و ساختارها و روابط درون نظامی آن به طور کامل غیر ممکن می‌نمایند، و در نتیجه مرحله شناخت به «شناخت مسئله» قلب شده است؛ از آنجا که پایه این مطالعات پیشنهاد حسین بحرینی در «فرآیند طراحی شهری» است، در خصوص مرحله شناخت به ابعاد متفاوت مطالعات شهری پرداخته می‌شود. اما آنچه میبایست پیش از اقدام به تهیه پیشنهاد نهایی صورت پذیرد، تحلیل یافته‌های مرحله شناخت است که متأسفانه عمدتاً در طرح‌های شهری مورد غفلت و یا کم توجهی واقع می‌گردد.

برای تحلیل داده‌ها به معیارها و ملاک‌هایی نیاز داریم که در راستای اهداف طرح تعیین می‌شوند. بر این اساس اطلاعات خام تحلیل و پرورانیده شده و در هر مورد به مسائل و نتایج و ملموس تبدیل میشوند که قابل استفاده در مرحله بعدی برای تعیین سیاست و استراتژی می‌باشند. یکی از روش‌های تحلیل فضاهای شهری تنظیم جدول سوات (SWOT) برای آنهاست. در این مرحله به این نکته باید توجه داشت که اساس این جدول بر ستون‌های عمودی استوار است که نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصتها و تهدیدهای موجود را نمایش می‌دهند. نقاط قوت و ضعف مواردی هستند که محدوده مورد نظر به صورت بالفعل و در حال حاضر با آنها دست به گریبان است. اما فرصتها و تهدیدها بالقوه بوده، می‌توان از آنها به عنوان پیش بینی وضعیت در آینده بر اساس شرایط موجود یاد کرد. حسن

چنین جدولی آنست که علاوه بر دسته بندی موضوعات بر مبنای موارد چهارگانه مذکور، تکلیف گروه طراحی را در برخورد با آنها معلوم می‌دارد و معین می‌کند کجا باید تدابیر درمانی اتخاذ گردد و کجا باید در پی پیشگیری بود. ردیف‌های افقی این جدول نیز مستقلی تحت عنوان بر اساس موضوعات مختلف مبتلا به محدوده مورد طراحی، تنظیم می‌شوند. معمولاً این موضوعات مسائل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و... را در بر می‌گیرد. این روش تحلیل برگرفته از مدیریت استراتژیک میباشد (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۱۶۱ و ۱۶۲).

اما با وجود این، تهیه جدول سوات صرفاً میتواند به عنوان جمع بندی یافته‌های مرحله شناخت کارا باشد و نمی‌تواند مسئولیت تحلیل را به تنهایی تکمیل نماید. بر این مبنی در ادامه پیشنهاداتی در راستای تحلیل یافته‌های مرحله شناخت در ابعاد مختلف آن ارائه می‌گردد.

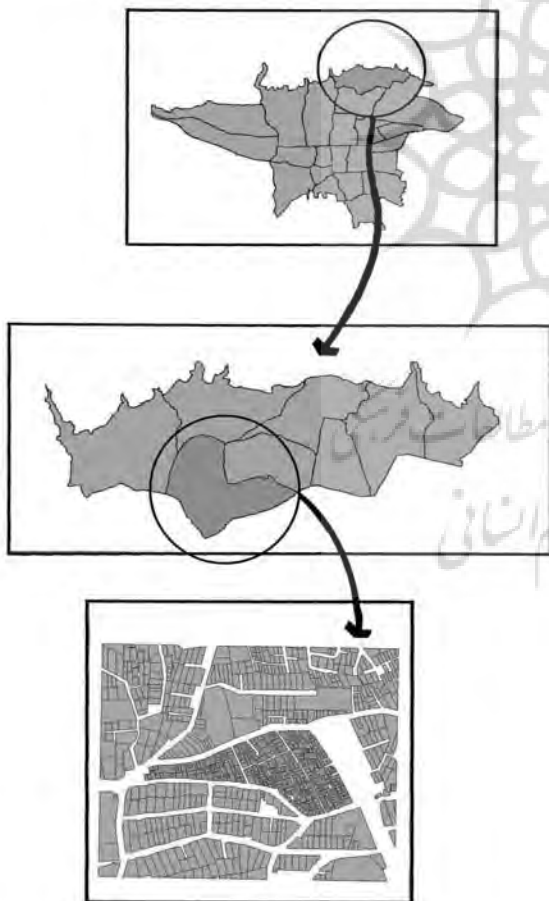
پیشنهادهایی در فرآیند طرح‌های شهری به منظور تحلیل یکپارچه از آنجا که مجلدات طرح‌هایی نظیر طرح‌های جامع شهری عموماً به صورت غیر منسجم تهیه می‌شوند، فقدان نگاه جامع به کل اطلاعات برداشت شده، موجب ضعف بخش تحلیل می‌گردد بدین ترتیب که تحلیل در فرآیند طرح‌های شهری نهایتاً منحصر به جدول سوات میگردد که صرفاً به نوعی جمع بندی یافته‌ها و طبقه بندی آنها در چهار سطح نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت و تهدید میپردازد. اما اینکه چگونه میتوان برای تغییر این وضع پیشنهاداتی را ارائه کرد عمدتاً به رویکرد خلاقانه طراح ارجاع داده می‌شود و از چارچوب فرآیند طرح خارج می‌گردد. بر این اساس لازم است تا پیشنهاداتی برای تحلیل جامع نگر به قسمی ارائه گردد که در چارچوب نگرش فرآیندی، روش‌هایی را که میتوان در رسیدن به وضعیت هدف دنبال کرد به طراح معرفی نماید.

بدین منظور در مرحله تحلیل لازم است به تحلیل اثرات متقابل ابعاد مختلف زندگی شهری پرداخت. به این ترتیب که پس از جمع بندی مرحله شناخت، لازم است به بررسی نوع اثرگذاری شاخصها بر یکدیگر پرداخته شود تا در بخش طراحی مشخص باشد که برای تغییر هر شاخص اولاً لازم است که در چه مواردی تغییر ایجاد نمود و ثانیاً چه مواردی در اثر این تغییر، دستخوش دگرگونی می‌گردد. به عبارت دیگر، هر شاخص خود در برابر شاخص‌های دیگر همزمان مؤثر و متأثر است. در نتیجه هر پیشنهاد می‌بایست به این روابط تنگاتنگ توجه داشته باشد. برای مثال اگر در مطالعه‌های در یک بافت، فرسودگی کالبدی و نیز اجتماعی دیده شود، لازم است مشخص گردد که کدام یک از این دو مورد علت و کدامیک معلول یکدیگرند، و یا برای رفع هر یک از دو نوع فرسودگی مذکور، در کدام

شناخت محدوده مطالعاتی

تپه قیطریه از طرف شمال به خیابان قیطریه، از جنوب به خیابان شهید دهقان، از غرب به تقاطع بلوار صبا با خیابان قیطریه و خیابان شهید کریمی (بوعلی) و خیابان فاطمیه و از شرق به بلوار کاوه منتهی می شود.

خیابان قیطریه از میان بافت قیطریه و شمال تپه قیطریه عبور کرده و استخوانبندی بافت قیطریه براساس آن شکل گرفته است. تپه قیطریه به وسیله بلوار صبا به خیابان دکتر شریعتی متصل شده است. قدیمیترین محور درون بافت کوچه محمودی است و پس از آن میتوان به کوچه طبسیها (خدارحمی)، محور سپنجی، مینا (گودرزی) و قاسمآباد اشاره نمود. شکلگیری بافت از سال ۱۳۲۵ شروع شده و تا سال ۱۳۴۰ تقریباً کامل شده است. استخوانبندی اصلی بافت تپه قیطریه از نظر شبکه ارتباطی بر اساس کوچه مینا است که طولیترین معبر بافت نیز میباشد.

موارد میبایست تغییر ایجاد کرد. زیرا بدیهی است که تغییر شاخصهای کالبدی در شاخصهای اجتماعی نیز اثر گذار خواهد بود و بالعکس.

به نظر میرسد که تحلیل این نوع از روابط میتواند انسجام بیشتری در فرآیند تهیه طرح ایجاد کند و نیز زمینه تحقق پذیری آن را بیشتر فراهم نماید. بدین منظور لازم است که پس از شناخت ابعاد مختلف کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیستمحیطی، مدیریتی و... در محدوده مطالعاتی، نوع روابط میان این ابعاد دو به دو مورد مذاقه قرار گیرد. گرچه در واقعیت، اثرگذاری عوامل حتی در چارچوب چنین تحلیلی نیز کاملاً قابل تشخیص نیست و گاهی یک عامل به طور همزمان تابعی از چندین عامل است، با این وجود این روش به عنوان نوعی مدلسازی و برای ساده تر کردن پیچیدگی های تحلیل، این اثرات را به صورت دوجه دو بررسی می نماید.

همچنین به لحاظ نظری امکان خرد کردن این روابط در حد کشف روابط متقابل یکایک شاخص های هر بعد نیز وجود دارد. اما این امر مستلزم صرف زمان، نیرو و هزینه بسیار بیشتری است. لذا در این مطالعه به بررسی روابط میان ابعاد مختلف در همین حد بسنده خواهد شد.

برای دستیابی به این هدف، لازم است تا پس از جمع بندی یافته های مرحله شناخت، به تهیه ماتریسی اقدام گردد که در سطر و ستونهای آن ابعاد مختلف مطالعه قرار گیرند و در هر خانه که محل تقاطع دو بعد را نشان میدهد، نوع ارتباط آن دو در محدوده مورد نظر تحلیل شود. ضمن آنکه در هر یک از خانههای این ماتریس که سطر و ستون آن یکی باشد، میتوان به جدول سوات آن بعد پرداخت و در واقع حتی جدول سوات را نیز در این چارچوب دید.

جدول تحلیل اثرات متقابل عوامل مختلف بر یکدیگر

	کالبدی	اقتصادی	اجتماعی	زیست محیطی
کالبدی	•	•	•	•
اجتماعی	•	•	•	•
اقتصادی	•	•	•	•
زیست محیطی	•	•	•	•

مأخذ: نگارنده

بدین ترتیب چنانچه مشاهده میگردد، چنین رویکردی می تواند اولاً به معنای واقعی ما را به تحلیل وضع موجود نزدیکتر گرداند و ثانیاً نظامی منسجمتر در تهیه طرح ایجاد نماید تا بخشهای مختلف مطالعات در ارتباط با یکدیگر دیده شوند.

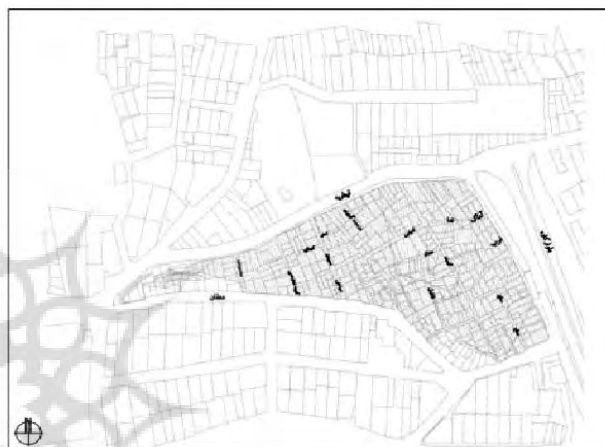
مطالعات کالبدی

از کل واحدهای مسکونی موجود در بافت تپه کیفیتی تخریبی بوده که اکثر این واحدهای مسکونی در قسمت‌های شمالی و شرقی بافت تپه قیطره هستند. واحدهای تجاری موجود در لبه بافت تپه قیطره که دارای حوزه نفوذی منطقه‌های هستند نیز عموماً دارای کیفیتی تخریبی می‌باشند.

نقشه کیفیت ابنیه در محله تپه قیطره و بافت همجوار
مأخذ: فجر و توسعه، ۱۳۸۴

اطلاعات کالبدی بافت مورد مطالعه با استفاده از نقشه ۱:۲۰۰۰ منطقه که از سازمان اطلاعات جغرافیایی تهران (TGIS) تهیه شد و برداشت میدانی جمع آوری شده است. جهت شناسایی بهتر و واضحتر مشکلات فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و... درک تضادها و تقابل های بافت و فضای محدوده مورد مطالعه با سایر نقاط محدوده قیطره قسمتی از بافت پیرامونی نیز برداشت شده است که با مقایسه این دو بافت، تمایزات به خوبی مشهود است.

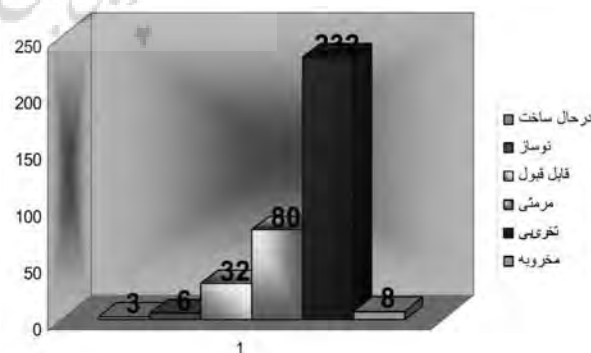
نقشه موقعیت محدوده تپه قیطره
مأخذ: سازمان اطلاعات جغرافیایی شهر تهران

تعداد طبقات: ساختمانهای مسکونی واقع در بافت تپه قیطره اکثراً ۲ طبقه هستند، هم چنین میتوان به نسبت کمتری ساختمانهای او ۳ طبقه هم در این قسمت مشاهده کرد. اغلب کاربریهای تجاری حاشیه خیابان قیطره که در قسمت شمالی بافت تپه واقعند، ۲ و ۳ طبقه هستند که در اکثر آنها طبقه همکف تجاری و سایر طبقات مسکونی است، بنابراین اغلب مختلط تجاری - مسکونی محسوب میشوند.

حداکثر تعداد طبقات در محدوده مورد مطالعه ۵ طبقه میباشد که مربوط به کاربری مسکونی است. قرارگیری ساختمان ۵ طبقه در مجاورت ساختمانهای او ۲ طبقه در بافت جدید در حالیکه کاربریهای همه آنها مسکونی است علاوه بر اینکه موجب آشفتهگی

کیفیت ابنیه: بر اساس برداشتهای انجام شده، ابنیه موجود در بافت، به لحاظ کیفیت ارزش گذاری شده و در شش گروه در حال ساخت، نوساز، قابل قبول، مرمتی، تخریبی و مخروبه دسته بندی شده اند.

بر اساس این تقسیم بندی اکثر واحدهای ساختمانی موجود در بافت

تپه قیطره دارای کیفیتی مرمتی و یا تخریبی می‌باشند. با توجه به نقشه ترکیبی کیفیت و کاربری میتوان نتیجه گرفت که ۲۱/۶ درصد

در خط آسمان خیابان اختلال می شود، مشکل اشراف نیز ایجاد میکند
زیادی از ساکنین از این کاربریها استفاده می کنند.

نقشه کاربری زمین - مأخذ: فجر و توسعه، ۱۳۸۴

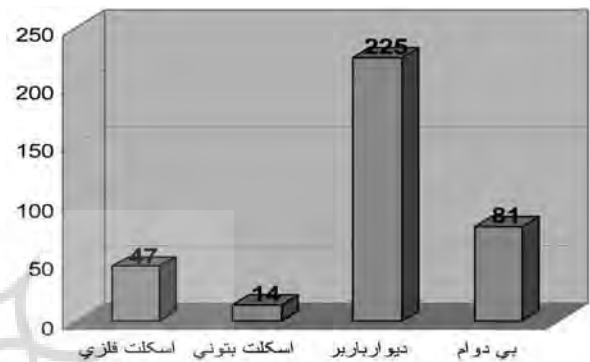
مطالعات اقتصادی:

مالکیت: دسته بندی واحدهای ساختمانی موجود در محدوده به صورت مالکیت نامعلوم، دولتی، وقفی و شخصی است. بر این اساس حدود ۸۹ درصد از کل واحدهای ساختمانی موجود در منطقه قیطره دارای مالکیت شخصی می باشند. به جز ورزشگاه، مسجد و کارگاههای صنعتی که دارای مالکیت دولتی و برخی که دارای مالکیت وقفی هستند، سایر قطعات ساختمانی موجود دارای مالکیت شخصی اند.

نقشه مالکیت اراضی - مأخذ: فجر و توسعه، ۱۳۸۴

مصالح ساختمانی: در بافت مورد مطالعه ۳۹۴ ساختمان مسکونی وجود دارد که از این میان ۳۰۶ ساختمان کم‌دوام و بی دوام بوده یعنی در حدود ۷۷٪ ساختمانهای موجود از استحکام کافی برخوردار نیستند.

نقشه جنس مصالح در محله تپه قیطره و بافت همجوار
مأخذ: فجر و توسعه، ۱۳۸۴

کاربری زمین: به طور کلی کاربریهایی که در این محدوده بارز هستند عبارتند از کاربری مسکونی و کاربریهای تجاری از جمله سوپر مارکت، میوه فروشی، تعمیرگاه و تجهیزات ماشین، لوازم الکترونیکی و ... تجمع کاربریهای تجاری در قیطره بر روی لبه خیابانهای اصلی است، به طوریکه در داخل بافت مورد مطالعه به جز دو مورد که آنها نیز به طور غیر قانونی در حال کار هستند، اماکن تجاری دیگری وجود ندارد. غالب فعالیتهای تجاری خیابانهای شهید کریمی و قیطره مربوط به خدمات اتومبیل می شود. همچنین یک مسجد و یک ورزشگاه در بافت پیرامونی به چشم می خورد که عده

جدول توزیع جمعیت، مساحت و تراکم در تپه قیطریه (۱۳۷۵)
 مأخذ: مرکز آمار ایران

ردیف	جمع
تعداد خانوار	۶۱۱
تعداد جمعیت	۲۳۶۴
تعداد مرد	۱۱۸۴
تعداد زن	۱۱۸۰
بعد خانوار	۳/۹
مساحت بلوک متر مربع	۳۲۹۶۳
تراکم در هکتار	۷۱۷/۲

مقایسه قیمت ساختمان مسکونی و سرقتی تجاری بافت محدوده
 مورد مطالعه و سایر نقاط قیطریه:

اختلاف قیمت اراضی بین بافت تپه و دیگر نقاط محله به طوری است که قیمت اراضی مجاور گاهی اوقات تا بیش از دو برابر قیمت زمین بر روی تپه می شود. قیمت اراضی در سال ۱۳۸۶ در جنوب بافت ۲۱۵۰۰۰۰-۲۲۵۰۰۰۰ هزار تومان و در سمت شرق بافت تپه و بلوار کاوه ۱۸۵۰۰۰۰-۲۰۰۰۰۰۰ بوده است. در این بخش از بافت تپه قیطریه آپارتمانهای مسکونی استقرار دارند، بطوریکه قسمتی از آن به صورت شهرک درآمده است. در همین زمان قیمت زمینها در محدوده نسبتا درشت دانه شمال بافت قدیمی ۲۰۵۰۰۰۰-۲۱۵۰۰۰۰۰ بوده است. این در حالی است قیمت ملک در اراضی بافت قدیمی، بسیار پایینتر و بین ۹۰۰۰۰-۱۳۰۰۰۰۰ بوده است.

مطالعات اجتماعی:

یکی از نکات مثبتی که در بافت تپه قیطریه به چشم می خورد حفظ بسیاری از ویژگیهای مفهوم «محله» است. به نحوی که بسیاری از ساکنین همدیگر را می شناسند. در محدوده مورد مطالعه امنیت نسبی وجود دارد، محله به صورت یک فضای نیمه خصوصی است که تنها ساکنین از آن استفاده می کنند. بچه ها به راحتی در کوچه ها بازی میکنند و هنگامیکه فردی غریبه داخل محله می شود کودکان احساس خطر می کنند. همچنین ساکنین نسبت به محله خود حس تعصب و تعلق بسیاری دارند.

شناسایی مکانهای تجمع در بافت تپه: مکانهای تجمع ساکنین به فضاهای کالبدی مختلف مانند میدان، خیابان، فضاهای سبز و غیره گفته می شود که تعاملات اجتماعی ساکنین در آنها مشاهده گردد. در بافت تپه قیطریه دو مکان تجمع اصلی وجود دارد که شامل خیابان قیطریه و کوچه هشت متری قاسم آباد می شود. از دیگر مکانهای تجمع اصلی در محله قیطریه به ورزشگاه می توان اشاره نمود که محلی برای تجمع گروههای سنی از خردسال تا کهنسال است.

بررسی جمعیتی محدوده مورد مطالعه: مطابق اسناد سرشماری عمومی ۱۳۷۵ در این محدوده ۶۱۱ خانوار شامل ۲۳۶۴ نفر به سر میبرند. میانگین بعد خانوار در این محدوده برابر ۳/۹ نفر می باشد که در مقایسه با بافت پیرامونی (۳/۶ نفر)، نمایانگر تراکم نسبی بیشتر جمعیت در خانوارهای این محدوده است. همین افزایش نسبی در تراکم ناخالص جمعیت در سطح بلوکهای ساختمانی نیز محسوس است. بطوریکه در مواردی این تراکم به فشردگی بالایی در حد ۱۱۲۶ نفر در هکتار نیز رسیده است. افزایش طبقات ساختمانی و کوچکی نسبی سطح واحدهای مسکونی عامل عمده این تفاوت می باشد.

مأخذ: نگارنده

تحلیل یکپارچه اثرات متقابل ابعاد

به منظور تحلیل اثرات متقابل ابعاد مختلف مورد مطالعه در تپه قیطره مطابق مبانی نظری و پیشنهاد ارائه شده در این مقاله، در این بخش بر اساس جدول صفحه بعد به تحلیل یافته های مرحله شناخت پرداخته می شود.

تحلیل اثرات متقابل ابعاد اجتماعی - کالبدی

زمینه های اجتماعی و کالبدی دارای تاثیر و تاثیر زیادی است که اهم آنها به قرار زیر است:

زمینه های اجتماعی شکل دهنده کالبد: زمینه های قومی و اجتماعی تاثیرات خود را در کالبد به صورت طیفهای گوناگون مسائل گذارده است. اولین و بزرگترین این زمینه ها نوعی درون گرایی قومی است که بافت فرسوده تپه قیطره را معطوف خود ساخته است.

زمینه های کالبدی شکل دهنده برخی زمینه های اجتماعی:

این زمینه ها را می توان به دو قسمت کالبد قدیم و جدید تقسیم نمود. در کالبد قدیم این روحيات فیزیکی کالبد قدیم بود که در شکل دهی زمینه های اجتماعی افراد موثر بود. خانه های جمعی، معابر به عنوان فضاهای عمومی و تجمع، تفکر ساکنان به عنوان ساکنان نسل قدیم در برخورد با حریم های عمومی و خصوصی و نظایر آن کالبد را به نوعی بسته نشان می داد. علاوه بر این موارد محرمیت و عوامل منتج از آن نیز به عنوان عامل اساسی کالبد بود.

اما در کالبد جدید مسائل اندکی دچار تغییر شده است. تغییر در ساختار اجتماعی موجود که به نحوی سبب تغییرات در روش زندگی و به تبع آن کالبد محدود شده است، تغییر نسل و تغییراتی که در کالبد به وسیله این نمونه تغییرات ایجاد شده است نیز می تواند ملاک عمل کالبد جدید برای زمینه های اجتماعی جدید باشد.

مأخذ: نگارنده

مأخذ: نگارنده

تحلیل اثرات متقابل ابعاد اقتصادی - اجتماعی

عمده ترین مؤثرها و متأثرها در این حوزه، یعنی تاثیرات متقابل اجتماعی و اقتصادی در فضای تپه قیطره و بافت پیرامون آن به قرار زیر است:

کوچه های تنگ و باریک، نوع محرمیتها، نوع منافذ و ... سبب ساز به وجود آمدن کالبدی به هم پیوسته و تقریباً نفوذ ناپذیر شده است. این نفوذ ناپذیری اگر چه نوعی دیدگاه کالبدی است اما از نظرگاه اجتماعی نیز می توان آن را مورد بررسی قرار داد.

تاثیر فضای اقتصادی بر فضای اجتماعی و بالعکس: فضای اقتصادی بر تعاملات اجتماعی ساکنین بسیار موثر بوده است. بافت اجتماعی محدوده با شرایط اقتصادی خاص خود نوعی فضا را بر محدوده تحمیل کرده است که دارای تحلیل های بسیار پیچیده ای است. رشد طبقه اجتماعی متوسط رو به پایین در محدوده قیطره باعث به وجود آمدن بنگاه های اقتصادی هم ارز آن در محدوده شده است. تفسیر این تحلیل آن است که با شکل گیری یک طبقه اجتماعی ضعیف در محدوده از نظر اجتماعی و اقتصادی روند شکل گیری خدمات مختص به این گروه در محدوده شروع به

مأخذ: نگارنده

جدول تحلیل اثرات متقابل ابعاد مختلف بر یکدیگر

کالبدی	اجتماعی	اقتصادی	زیست محیطی	کالبدی
SWOT	<ul style="list-style-type: none"> زمینه‌های اجتماعی شکل دهنده کالبد زمینه‌های کالبدی شکل دهنده برخی زمینه‌های اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> تحلیل اجاره بر کالبد تحلیل اقتصادی کاربری‌های موجود تحلیل اقتصادی کالبد و کالبد اقتصاد 	<ul style="list-style-type: none"> ساختار کالبد و عوامل مؤثر بر محیط زیست باد سیل سایه و درجه حرارت گسل 	
	SWOT	<ul style="list-style-type: none"> تأثیر فضای اقتصادی بر فضای اجتماعی و بالعکس فضای اقتصادی زمین در محدوده و تأثیر و تأثر آن از نظر اجتماعی فضای اقتصادی روزمره خانوار و تأثیر آن بر فضای اجتماعی تشکیل کارکردهای اقتصادی منطبق با شرایط اجتماعی افراد ساکن تشکیل بنگاه‌های مختلف اقتصادی در جهت ارتقای جایگاه‌های اجتماعی 	<ul style="list-style-type: none"> گروه‌های مختلف و تأثیرات آن بر محیط زیست درون گرایی و یا برون گرایی شخصیتی افراد و تأثیر آن بر محیط زیست تأثیرات اقلیمی بر جایگیری طبقات اجتماعی تأثیر گسل بر طبقات اجتماعی شیب‌های محیطی یا شیب‌های اجتماعی اقلیم شکل‌گیری نوع خاص رفتار 	
		SWOT	<ul style="list-style-type: none"> بی توجهی شهرداری و عدم توانایی مالی ساکنان سبب ساز به وجود آمدن و تشدید مسائل زیست محیطی خواهد شد. ساخت و ساز بدون توجه به زمینه‌های زیست محیطی به جهت عدم تمکن اقتصادی با پایین آمدن سطح اقتصاد ساکنان، تنها چیزی که شاید در عینیت مهم نباشد همان گسل است. 	
زیست محیطی			SWOT	

مأخذ: نگارنده

شکل گیری می کند. تعادل و ثبات تعاملات اقتصادی و اجتماعی تقریباً با شکل گیری بافت و اتمام جایگزینی جمعیتی در بافت شکل نهایی را به خود گرفته است. عمده ترین فضاهای اقتصادی متعامل با فضاهای اجتماعی و تعاملات نمونه ای آنها را می توان به قرار زیر مرتب نمود:

فضای اقتصادی زمین در محدوده و مؤثرها و متأثرهای آن از نظر اجتماعی:

همان گونه که در بخش شناخت دیده شد. قیمت زمین در محدوده در سال ۱۳۸۶ در طیفی بین ۶۰۰ تا ۳۰۰۰ هزار تومان بوده است که بر حسب این قیمت ها افراد از نظر موقعیت اجتماعی مرتب شده اند. حال باید این نکته را در نظر گرفت که در بافت فرسوده این زمین است که به عنوان تنها دارایی افراد محسوب می شود و در بافت پیرامونی زمین حداکثر ۳۰ تا ۳۵٪ دارایی افراد را تشکیل خواهد داد. به این ترتیب با توجه به ریسک بالای مترتب بر شاخصه های اقتصادی افراد این ریسک به روان افراد و محیط اجتماعی آنها نیز تاثیر فراوانی خواهد داشت.

فضای اقتصاد روزمره خانوار و تاثیر آن بر فضای اجتماعی:

فضای اقتصادی روزآمد محدود بسیار منطبق با شرایط اجتماعی محدوده است. این فضای طبقه اجتماعی بافت فرسوده است که نیازهای خود را از نظر اقتصادی به نوعی تعریف نموده و آنها را در پیرامون خود به نوعی که بتواند با کمترین هزینه نسبت به آنها دسترسی پیدا کند، مرتب میکند.

تشکیل بنگاه های مختلف اقتصادی در جهت ارتقاء جایگاه های اجتماعی:

با تشکیل بنگاه های مختلف در راسته کریمی و قیطره در سالهای اخیر به نظر می رسد سطوح اجتماعی ساکنین محدوده نیز ارتقاء پیدا کرده است. وجود بنگاه هایی نظیر دانشگاه آزاد، راسته تعمیرگاهی که ساکنان حوزه های بزرگتری را به محدوده جذب میکند. راسته کریمی که خود با توجه به ساخت و سازهای جدید در جهت تحول محدوده پیش می رود، همه و همه باعث ارتقاء اجتماعی افراد محدوده شده است. چون طبقه محدوده باید به نوعی به این بنگاه های اقتصادی و فرهنگی با توجه به تابع دوری و نزدیکی به محل کار سرویس دهند به صورت خود انگیزه در جهت ارتقاء سطح اجتماعی خود می کوشند.

تحلیل اثرات متقابل ابعاد اقتصادی - زیست محیطی در برداشت های میدانی و مطالعاتی که بر روی دو زمینه اقتصادی و زیست محیطی صورت گرفت می توان تحلیل های طیفی نظیر موارد زیر را برای ارتباط آنها با هم در نظر گرفت:

- با توجه به سیل گیر بودن قسمتهایی از محدوده، ساخت و سازهای نامناسب با مصالح کم دوامی در محدوده به چشم می خورد. عدم تمکن اقتصادی مردم در این محدوده سبب شده است تا آنها بدون توجه به زمینه های زیست محیطی در محدوده اقدام به ساخت و ساز در محدوده های بلاخیز نمایند.
- با پایین آمدن سطح اقتصادی ساکنان استقرار بنا بر روی گسل برای آنها بسیار کم اهمیت می نماید. چون دارا بودن سرپناه برای ساکنان واجبتترین خواسته آنهاست. به این ترتیب در اغلب بافتهای فرسوده به این مورد کمترین توجه شده است و در بافت قیطره نیز وضع به همین منوال بوده است.

مأخذ: نگارنده

تحلیل اثرات متقابل ابعاد زیست محیطی - کالبدی

شکل معابر یکی از عوامل کالبدی است که به علت تنگ و باریک بودن در جهت گیری باد تاثیر گذار است و باعث گذر جریان قوی باد از این معابر می شود که به هنگام تغییرات شرایط آب و هوایی اختلال ایجاد میکند. علاوه بر این، این امر موجب برف گرفتگی و یخ بستگی معابر سایه اندازی ساختمانها بر کوچه ها و ... می شود که کیفیت فضایی معابر را پایین می آورد.

جهت گیری بازشوها در هنگام بروز سیل و جریان هوا همچنین درجه حرارت هر کدام به نوعی تاثیرات خاص خود را دارد که استاندارد نبودن آن باعث مشکلات خاصی می شود. در هنگام بروز

آنجا که این فرآیند با وجود ماهیت تحلیلی خود فاقد مرحله ی مستقلی تحت عنوان تحلیل است، پیشنهاداتی در زمینه تحلیل مطالعات مطرح گردید به قسمی که با تهیه یک ماتریس از ابعاد مختلف مطالعات شهری، امکان تحلیل روابط میان اجزای مختلف نظام شهری پدید آمد.

پس از این بخش به بررسی ویژگی های محله «تپه قیصریه» به عنوان مورد مطالعاتی پرداخته شد و به ویژگی های کالبدی، اقتصادی و اجتماعی پرداخته شد و سپس این ویژگی ها در مرحله تحلیل ابتدا جمع بندی گردید و سپس به صورت جدولی بر اساس مبانی نظری منظم شد تا بتوان ارتباط میان این ابعاد و نوع اثرگذاری و اثر پذیری آنها از یکدیگر را بررسی نمود.

چنان که مشاهده گردید، این مقاله روشی جدید را در تحلیل یافته های وضع موجود پیشنهاد میدهد که به بررسی اثرات مختلف ابعاد متفاوت میپردازد. فقدان چنین رویکردی می تواند به فقدان انسجام در فرآیند تهیه طرح های شهری منجر گردد. به همین جهت لازم است با استفاده از این روش، رویکردی جامع تر را در طرح های شهری اتخاذ گردد.

سیل، اندازه معابر، سمت و سوی خانه ها همه و همه مواردی است که در میزان تخریب و جلوگیری از حوادث دیگر از جمله زلزله با توجه به روی گسل بودن این محدوده موثر است که به کار بردن مصالح نامرغوب و عدم رعایت اصول مهندسی و همچنین عدم مرمت خانه ها در این محدوده که به وضوح دیده می شود و در تحلیل اقتصادی به آن پرداخته شد گویای این نکته است که این محدوده فاقد امنیت کافی در هنگام مواجهه شدن با این دسته از حوادث می باشد. بدین منظور ایجاد فضاهای جدید و ارائه سیاست عدم تمرکز در طراحی میتواند سبب ایجاد امنیت بیشتر در برنامه ریزی مدیریت بحران گردد.

محدوده مورد مطالعه دارای ارتفاع قابل ملاحظه ای نسبت به دیگر محدوده ها است که میزان تغییرات آب و هوایی و همچنین شکل و جایگیری ساختمانها در جهت گیری جریان هوا و سایه گیر بودن معابر بی تاثیر نخواهد بود که تمامی این عوامل تاثیر زیادی در میزان عبور و مرور و تجمع محله ای خواهد داشت. عدم توجه به شاخصه های زیست محیطی، کم توجهی به عوامل کالبدی را نیز در بر میگیرد که همین امر باعث بروز مشکلاتی می شود که در پی آن مشکلات به هم پیوست های را ایجاد می نماید.

یادداشت

(۱). این مقاله تحت مشاوره دکتر محمد مهدی عزیزی، دانشیار دانشکده شهرسازی دانشگاه تهران تهیه شده است.

فهرست منابع و کتابشناسی

بحرینی، سیدحسین، «فرآیند طراحی شهری»، ۱۳۷۷، دانشگاه تهران.

بحرینی، سیدحسین، «تجدد، فراتجدد و پس از آن در شهرسازی»، ۱۳۷۸، دانشگاه تهران.

پاکزاد، جهانشاه، مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، ۱۳۸۵، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری.

توسلی، محمود، «اصول و روشهای طراحی شهری و فضاهای مسکونی در ایران»، ۱۳۷۶، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

حسامیان، فرخ، «شهرنشینی در ایران»، ۱۳۶۳، انتشارات آگاه.

رفعتی شالدهی، حسن، «بهسازی و احیاء بافت بازار تهران» رساله کارشناسی ارشد، ۱۳۷۴، دانشگاه تهران.

سازمان نوسازی شهر تهران، طرح منظر شهری تپه قیصریه، ۱۳۸۵، شهرداری تهران.

سایمون بل، ترجمه بهناز امین زاده، «منظر (الگو، ادراک و فرآیند)»، ۱۳۸۲، دانشگاه تهران.

ستوده، منوچهر، «جغرافیای تاریخی شمیران»، ۱۳۷۱، موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه).

شریف، محمد، «انطباق شبکه های شهری با محیط شهری»، رساله کارشناسی ارشد، ۱۳۷۴، دانشگاه تهران.

شفیعی، محمد، «ساماندهی ده ونک با هدف ارتقاء کیفیتهای محیطی»، طرح نهایی کارشناسی، ۱۳۸۲، دانشگاه تهران

قریب، فریدون، «شبکه ارتباطی در طراحی شهری»، ۱۳۷۲، دانشگاه تهران.

کرهئی، علیرضا، ساماندهی بافت فرسوده تپه قیصریه، طرح نهایی کارشناسی، ۱۳۸۵، دانشگاه تهران.

کوبین لینچ، ترجمه سید حسین بحرینی، «تئوری شکل شهر»، ۱۳۸۱، دانشگاه تهران.

هیلدر براند فری، ترجمه سید حسین بحرینی، «طراحی شهری به سوی یک شکل پایدار تر»، ۱۳۸۳، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری.

باد	عرض کم معابر سبب افزایش میزان باد در فصل سرما می شود یا توجه به اقلیم محدوده، تعریض معابر با توجه به جهت غالب باد شمال به جنوب می تواند مؤثر باشد.
سیل	با توجه به شیب جنوب به شمال تپه، می تواند به عنوان سیل گیرد.
سایه و درجه حرارت	طراحی هر ساختمان می بایست با توجه به جهت سایه اندازی بر معابر و دیگر ساختمانها انجام گیرد.
گسل	با توجه به وجود گسل در محدوده رعایت حریم های درجه یک و دو با توجه به انواع کاربری موجود ضروری است.

مأخذ: نگارنده

نتیجه گیری و جمع بندی

در این پژوهش ابتدا به تعریف مفهوم فرآیند و ضرورت استفاده از آن در برنامه ها و طرح های شهری پرداخته می شد. سپس با بررسی چند فرآیند پیشنهادی، به انتخاب فرآیند طراحی شهری تهیه شده توسط بحرینی به عنوان چهار چوب مورد استفاده اقدام گردید. پس از این از